

НАУКОВИЙ ДЕБЮТ

УДК 904: 726.95 (477.85)

Олена БІЛИК

САКРАЛЬНІ ВИРОБИ ГАЛИЦЬКОЇ ЮВЕЛІРНОЇ МАЙСТЕРНІ XIII ст.

У статті розглядаються шляхи проникнення в Галицько-Волинську Русь одного з типів хрестів-енколпіонів, які виготовлялися в Києві в 1237–1240 роках. Автор висловлює припущення про налагодження їх виробництва в Галичі.

Ключові слова: археологія, Галич, давньоруські пам'ятки, Південно-Західна Русь, хрести-енколпіони.

Серед десятків типів хрестів-енколпіонів, поширених в X–XIII ст. на території Галицько-Волинської Русі, увага дослідників здебільшого була прикута до релікваріїв з дзеркальним написом “Пресвятая Богородица, помагай”. Вважалося, що зворотний напис на лицевій стулці з'явився внаслідок помилки, допущеної майстром-каменерізом у процесі виготовлення ливарної формочки. Про цей тип складенів, які відомі з Південно-Західної Русі, маємо дослідження у працях Галі Корзухіної і Галини Пескової¹, Ярослави Станчак² та Марини Ягодинської³. Цілий ряд вчених висловив твердження, що енколпіони не тільки виготовлялись в Галицько-Волинському князівстві, але й поширювались звідти в сусідні країни.

Метою нашої статті є спроба встановити діяльність виробничого центру в давньому Галичі, ремісники-ювеліри якого були обізнані з технологіями та іконографічними композиціями такого типу сакральних виробів.

Основна схема історії поширення хрестів-енколпіонів з розміщенням на них у зворотньому порядку написом: “Прасвятая, Богородица, помагай” була розроблена видатним російським дослідником, академіком Борисом Рибаким⁴.

У той час, коли науковець починав формулювати основні постулати своєї концепції, в його розпорядженні було 16 екземплярів знахідок. Вони були виявлені в Києві та на Райковецькому городищі⁵ серед залишків споруд, знищених татаро-монгольською ордою на чолі з ханом Батием.

Заслуга Б. Рибакіна полягає в тому, що він довів їх проникнення в культурні шари взимку 1240–1241 років. Подібні хрести-складені були відсутні в домонгольських шарах Старої Рязані і у містах Північно-Західної Русі, зруйнованих загарбниками в числі перших зимою 1237–1238 рр. На цих релікваріях знаходиться молитовне звернення за допомогою до Богородиці, тому науковець висловив припущення, що виробництво таких складнів було налагоджене в найкритичніший момент давньоруської історії, тобто напередодні нашестя татаро-монголів на Київ.

Дослідник надавав особливого значення тому факту, що в Києві поблизу Десятинної церкви були знайдені ливарні форми для відливання хрестів з написом “Пресвятая Богородица, помагай”. Це відкриття належить Вікентію Хвойці, який досліджував у 1907–1908 роках садибу Петровського⁶.

Перший комплект формочок вирізьблено на поверхні світло-сірого пірофіліту. Комплект складався з двох частин: а) двосторонньої форми із заглибленими зображеннями для відливання зовнішньої сторони стулок енколпіона; б) двосторонньої форми з випуклими зображеннями гладкого хреста, призначеними для формування внутрішньої поверхні стулок. Усі написи під поперечною перекладиною Хресного дерева (ИВАНО, ГАВРИ), як і написи на формі з Богоматір'ю (ВАСИЛИ, ИВАНО, ГРОГОРИ), виконані у дзеркальному вигляді.

Друга формочка, знайдена на садибі Петровського, як і попередня, збереглася лишень наполовину. Одна її поверхня призначалася для відливання енколпіонів із дзеркальним написом, друга – для трьох колодочок рясен⁷.

Ливарні формочки, виявлені в самому центрі княжого Києва, дали можливість встановити провідний виробничий центр одного з найпоширеніших типів енколпіїв на Русі. За київським центром Б. Рибаків окреслив й історико-географічний район збуту продукції, до якого відніс Київ, Васильків, Городськ, Дівич-Гора, Княжа Гора, Канів, Райковецьке городище. Загальна протяжність окресленого району сягала близько 200 км, причому він був витягнутий в південному напрямку⁸.

Науковці виділяють ще один ареал, де зберігаються київські енколпії, що вийшли наприкінці 1230-х років із майстерні Старого міста. До нього належить Північний Кавказ і Поволжя, куди, очевидно, потрапляли кияни зі своїми реліквіями і де вони перебували в татарському полоні.

У 1886 р. у с. Кудінетово в районі м. Нальчик було знайдено енколпій із зображенням Богородиці в центрі і погрудними фігурами в анфас, розміщеними у кінцях хреста, в медальйонах. На енколпії є зворотний давньоруський напис: “Пресвятая Богородица, помагай”, а ім'я ВАСИЛ у нижньому медальйоні також виконано в дзеркальному зображенні.

Повністю ідентичний йому складень було виявлено на городищі Маджари XIII–XVI століть Ставропольського краю. На вцілілій верхній стулці зображена Матір Божа з оберненим написом: “Пресвятая Богородица, помагай”. На кінцях хреста в медальйонах поміщені погрудні зображення євангелістів⁹.

Енколпій, виявлений на поселенні Березівка у Верхньому Поволжі, також слід пов'язувати з татаро-монгольським нашествям і перебуванням тут руських людей¹⁰.

Є всі підстави вважати, що виробництво хрестів-складнів могло бути налагоджено у Володимирі-Волинському і в давньоруському місті Городище (Ізяслав) біля Шепетівки. Олександр Цинкаловський подав інформацію про кам'яну форму для відливання мощевиків, знайдену у Володимирі, в урочищі Прокопівщина, але ілюстрації до неї немає¹¹.

Галина Пескова, яка зробила докладний аналіз хрестів-енколпіїв з Городища, подала опис кам'яної ливарної форми, призначеної для виготовлення сакральних виробів. Проте дослідниця не має впевненості, що вона була призначена для відливання двостулкового релікварію. З них могли відливатися і плоскі накладні хрести¹².

Галич і Галицька земля належать до тих регіонів, де знайдено найбільшу кількість давньоруських енколпіїв. Перший галицький екземпляр хреста із дзеркальним написом відкрив археолог Ярослав Пастернак у 1939 р. на Золотому Току, де розміщувався княжий двір¹³. Енколпій вилитий з бронзи, рівнораменний, стулки мають заокруглені кінці з 5-частинними композиціями (із центральними зображеннями у ріст і 4 – погрудні в медальйонах).

На лицевій стулці зображена Богородиця в повний ріст, в позі моління, з двома фігурами предстоячих. Навколо Богоматері у середхресті вміщено напис: “СВЯТАЯ БОГОРОДИЦА, ПОМАГАЙ”.

Проаналізувавши всі енколпії зі зворотними написами, які походять із території Галицької землі, ми переконалися, що на більшості з них у бічних медальйонах лицевій сторони розміщені святі Козьма і Даміан, а у верхньому і нижньому – святі Петро та Василій Великий.

У нижній стороні хреста зображено рельєфне розп'яття Христа з двома фігурами предстоячих – Богоматері та Йоана Богослова. На середхресті, під руками розп'ятого Спасителя розміщено напис: ХРЕСТЬ НАМЬ ПОХВАЛА КРЕСТЬ НАМЬ УТЕШЕНИЕ. Фігура Христа майже пряма, голова схилена вправо, руки в ліктях та ноги в колінах ледь зігнуті. Над головою зображений німб із перехрестям та монограмами “ІС” “ХС”. У верхньому і нижньому медальйонах є поясні зображення святих. Святитель у верхньому медальйоні тримає у лівій руці книгу, а правою благословляє. За написом НИКОЛ в ньому розпізнається святий Миколай. У долішньому медальйоні знаходиться зображення святого Григорія з відповідним написом.

Академік Б. Рибаків, який першим виявив дзеркальні написи на однотипних хрестах, вважав, що вони мали сакральний зміст і повинні були посилити оберігаючу функцію християнської реліквії¹⁴.

Станом на сьогодні відомі аналогічні вироби, але з грецьким дзеркальним написом. Можливо, на початковому етапі формування іконографії цих хрестів участь у їх створенні брали грецькі майстри.

Релікварії відливали з бронзи та мідних сплавів у ливарних кам'яних формах. Провінційні майстри вдавалися до відтискання хрестів з оригіналу в ретельно вимішаному глиняному тісті.

Ми спробуємо аргументувати наше припущення, що в княжому Галичі існувала ювелірна майстерня, в якій виготовлялися в ливарних формах високоякісні хрести з написом “Пресвятая Богородиця, помагай”, а також на масовий ринок відтискалися енколпіони, на яких констатується невиразність рельєфних зображень, абсолютна нечіткість літер і пористість поверхні.

У найбільш узагальненому каталозі давньоруських релікваріїв, укладеному Г. Корзухиною і Г. Песковою, описано сім екземплярів хрестів згаданого типу¹⁵, які походять з території княжого Галича. Географія їх розповсюдження досить широка: від княжого двору на Золотому Тоці в Крилосі аж до ремісничо-торгового посаду і околих районів та місць розміщення давніх монастирів. Енколпіони, які ми виявили у приватних колекціях Івано-Франківщини, походять з Галича і його історичних околиць. Вони належали представникам різних соціальних груп: княжої і боярської верхівки, ремісникам, купцям, хліборобам. За нашими підрахунками, професійні археологи і звичайні шукачі старовини відкрили в Галичі понад 15 екземплярів таких складенів.

У найближчому сусідстві до столиці Галицько-Волинської Русі вони відомі із с. Зеленче Тербовлянського району Тернопільської області¹⁶. До випадкових знахідок належать ідентичні за іконографічними композиціями пам'ятки з сіл Неслухів і Скнилів Золочівського району Львівської області¹⁷. За минулі десятиліття дослідники назвали нові археологічні координати, де були виявлені хрести з дзеркальним написом. До них належать с. Крутилів Гусятинського району і с. Старий Збараж Збараського району¹⁸. Значний інтерес становить зворотна стулка енколпіона, яку знайшли при розбиранні давнього кам'яного муру в с. Лисичники Золіщицького району. На поверхні хреста є рельєфне зображення Розп'яття Христа та святих у чотирьох медальйонах. З правого боку від Розп'яття розміщено погруддя Богородиці, зліва – святого Йоана Богослова, зверху, у медальйоні, вміщено зображення святого Миколая, а внизу – святого Григорія¹⁹.

На Буковині, яка входила в XIII ст. до складу Галицько-Волинського князівства, енколпіони цього типу найкраще вивчені за кількома екземплярами з Чорнівського городища²⁰.

Як шедеври давньоруського декоративно-прикладного мистецтва і виразні символи християнського вірування, вони були близькими для мешканців сусідніх країн, де їх, зокрема знайдено у Польщі, Румунії, Молдові й Угорщині. На думку багатьох дослідників, туди вони потрапляли із Галицько-Волинського князівства внаслідок політичних, династичних, торгових, культурних церковних обов'язків Русі з країнами Центральної Європи²¹.

У Південно-Західній Русі існувало декілька центрів виробництва цих сакральних предметів, серед яких найвизначнішим був Галич.

У 1981 році відбулося одне з важливих відкриттів в історії галицької археології. Тоді експедиція під керівництвом Вітольда Ауліха відкрила на дитинці давнього Галича, розміщеному на Крилоській горі, загибле сховище-комору галицьких ювелірів. На жаль, автор відкриття залишив тільки загальну характеристику цієї унікальної пам'ятки²².

Якщо із всієї території Давньої Русі ми знаємо про знахідки більше як півсотні тигельків (спеціальних маленьких глиняних посудин для литва виробів з благородних металів), то в галицькій коморі-сховищі їх було знайдено майже 160 штук. Отже, виробничий інвентар використовувала ціла ремісничка корпорація. Крім прикрас до жіночого убору, прикрас побутового характеру, книжкових застібок, умільці Галича виливали в майстерні ще й бронзові ікони. В археологічному об'єкті було знайдено три кам'яні іконки “Розп'яття Христа”, “Зішестя в ад” і “Богородиця-Одигітрія” та дві бронзові іконки “Христос-Пантократор” й “Богоматір з Дитятком”. Місцеві умільці виконували замовлення для галицьких храмів, про що свідчать знахідки у сховищі від панікадила – хороса і два фрагменти від центральної чаші церковного світильника.

Про диференціацію праці в рамках тільки однієї спеціалізації галицької ювелірної корпорації можемо говорити й на прикладі виробництва хрестів-енколпіонів. Вони були представлені в ямі №6 сімнадцятьма фрагментами. Із п'яти з них вдалося скласти одну, майже цілу

стулку. Розміри енколпіона дорівнювали 7,8 на 7,3 см, а ширина рамен – 1,8 см. Краї планок хрестика прикрашені рельєфним пружком з насічками. На заокруглених кінцях рамен є по два невеликі виступи (“слізки”). На утворених в цей спосіб полях, на верхньому і бокових раменах помітні погрудні зображення святих, а на середній планці – зображення Богородиці у весь ріст з дитятком на руках. Стан збереження релікварію дуже поганий, не дозволяє більш детального опису. Розчистка неможлива, оскільки метал проїдений окисами наскрізь.

Енколпіони із зображеннями Богородиці-Одигітрії належать до рельєфних хрестів-енколпіонів з медальйонами в округлених кінцях. Їхнім центральним сюжетом є Богородиця та Розп'яття. Зображення Богородиці знаходилося на зворотному боці складня. Богоматір одягнена в хітон та мафорій. Лівою рукою Пресвята Марія тримає маленького Христа, а права рука притиснута до грудей. Навколо голів Богородиці і Немовляти видно німби. У верхньому медальйоні зображувався архангел Гавриїл, а в бокових – погрудні рельєфні портрети святих апостолів Петра і Павла. З лівої сторони знаходиться напис “МВ”, а з правої “ОУ”. На деяких з відомих нам енколпіонах рельєфи зображено нечіткі, образи святих “затерті”, вони не пророблені додатково різцем. Це свідчить, що такі хрести є повторним відливом на глиняній моделі. Дослідники датують енколпіони такого типу в досить широких хронологічних рамках, починаючи з XII і до XIII ст. Разом з тим географія і територія їх поширення досить обмежена. Вони відомі з розкопок Я. Пастернака в давньому Галичі²³.

Окремі знахідки зафіксовані на давньоруських пам'ятках Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей. Знахідки з Перемишля впевнили дослідників, що лицева сторона даного типу енколпіона обов'язково мала особливе зображення Розп'яття. Фігура Христа майже пряма, руки трохи зігнуті в ліктях. Навколо голови німб. Ноги стоять на прямокутній підставочці – “голгофі”. Долоні розкриті і заходять на медальйони. Ноги Христа частково прикриті одягом. Над постаттю Спасителя зображено святого з бородою, з двох сторін від Розп'яття розміщено образи Богородиці та Йоана Богослова.

Болгарська дослідниця Л. Дончева-Петкова наводить приклади, які свідчать про поширення таких енколпіонів на території Болгарії²⁴.

Жоден з інших давньоруських хрестів-енколпіонів не представлено у пам'ятках зарубіжної археології так масово, як складень із Розп'яттям та фігурою Богородиці-Одигітрії на повний ріст. Його знайдено в місцевостях Дзіордзів, Спорвіні, Телятин, Червен, Ярослав (Польща) Капучини (Словачина), Ракошаолота і Секеш-фехервах (Угорщина), Батошань, Браешти, Вернічени, Ібанешти, Калараш, Сирет (Румунія), Сороки (Молдавія), Стамбул (Туреччина), Велико Тирново, Відін, Каварна, Михайловград, Піленево (Болгарія), Белград (Сербія). У дуже багатьох випадках археологи віднаходили у своїх країнах давньоруські релікварії саме в комплексах речових пам'яток, які датують другою половиною XIII ст.

Окремого вивчення заслуговує верхня частина енколпіона зовсім іншого типу, вилитою з бронзи, рамена якого мають прямокутне закінчення з трохи поширеними кінцями. Збереглися однакові частини обох стулук. На одній з них помітні нечіткі сліди круглих медальйонів із зображеннями святих на кінцях усіх трьох збережених рамен. Дослідники датують такі хрести до більш раннього часу, відносячи їх до палестино-сирійського типу складених релікваріїв. Крім техніки литва при їх виготовленні застосовувалися й інші художні прийоми, тобто й ця спеціалізація дрібниться на окремі підрозділи. Хрести XI ст. з розширеними кінцями мали зображення, виконані врізаними литими лініями. У них могла поєднатися техніка черні з невисоким рельєфом²⁵.

До дещо іншого типу відноється нижня стулка з відламаним верхнім раменом. Центральне зображення нечітке, хоча при збільшенні рельєфу в ньому простежуються обриси Богоматері-Одигітрії в повний ріст. На кінцях бокових рамен чітко виділені рельєфними пружками круглі медальйони, в яких були помічені погрудні зображення святих. На кінці нижньої перекладки енколпіона збереглося вушко шарніра. Ще на одній стулці, сильно пошкодженій пожежею, помітні нечіткі сліди круглих медальйонів із зображенням святих на кінцях трьох збережених рамен. Якщо попередня стулка була лицевою, то ця була її зворотною частиною. Ще на семи фрагментах, значно менших розмірів, на закінченнях рамен прочитуються погрудні зображення святих у медальйонах²⁶.

Якщо припустити, що хрести-енколпіони, виявлені в сховищі галицьких ювелірів, служили моделями для виготовлення нової серії релікварії, або їх перенесли до комори як готову продукцію, то в будь-якому випадку корпорація ремісників-ливарників займалась виробництвом складених з чудотворним образом Куп'ятицької Богоматері, а також тих, що мали дзеркальний напис "Пресвятая Богородица, помагай".

Проаналізувавши іконграфічні особливості хрестів-енколпіонів із дзеркальним написом, російський мистецтвознавець Сергій Шірінський встановив, що зображення Богоматері на давньоруських енкалпіонах 1237–1240 рр. – це копія патронального образу, розміщеного в центральній апсиді Десятинного храму²⁷.

На думку дослідника, виготовлення енкалпіонів з патрональним образом Десятинної церкви було включено до складу церковної програми з підготовки щодо канонізації хрестителя Київської Русі і організатора будівництва цього храму князя Володимира Великого.

Не можна не погодитись з висновками шановного російського науковця, адже провідники Руської церкви: архієпископ Кирило (1224–1233) і митрополит Йосиф (1236–1240) саме такими заходами зміцнювали духовну єдність всієї країни. Археологічні пам'ятки з княжого Галича підтверджують, що до реалізації програми, яка мала завершитись канонізацією Володимира Великого, була залучена галицька вища церковна влада. Свідчення цього – налагодження виробництва хрестів-енколпіонів з патрональною іконою Десятинної церкви в одній з ремісничих майстерень міста.

- ¹ Корзухина Г. Ф. Древнерусские кресты-энколпионы. Нагрудные кресты-реликварии XI–XIII вв. / Г. Ф. Корзухина, А. А. Пескова. – С. Пб., 2003. – 432 с.
- ² Станчак Я. Збірка енкалпіонів з фондів Львівського історичного музею / Я. Станчак // Наукові записки Львівського історичного музею. – Львів, 1993. – Вип. 1. – С. 87–95.
- ³ Ягодина М. Нові культові речі з давньоруських пам'яток Західного Поділля / М. Ягодина // Старожитності Верхнього Придністров'я. – К. : Стило, 2008. – С. 175–185.
- ⁴ Рыбаков Б. А. Сбыт продукции русских ремесленников / Б. А. Рыбаков // Ученые записки Московского государственного университета. – М., 1946. – Вып. 93. – Кн. 1. – С. 90–96.
- ⁵ Гончаров В. К. Райковецкое городище / В. К. Гончаров. – К. : Изд-во АН УССР, 1950. – 149 с.
- ⁶ Хвойка В. В. Древние обитатели Среднего Приднестровья и их культура в доисторические времена (по раскопкам) / В. В. Хвойка. – К., 2008. – С. 89.
- ⁷ Корзухина Г. Ф. Древнерусские кресты-энколпионы... – С. 221.
- ⁸ Рыбаков Б. А. Ремесло Древней Руси / Б. А. Рыбаков. – М. : Изд-во АН СССР. – С. 455.
- ⁹ Кузнецов В. А. Энкалпионы Северного Кавказа / В. А. Кузнецов // Славяне и Русь. – М., 1968. – С. 80–86.
- ¹⁰ Полубояринова М. Д. Русские люди в Золотой Орде / М. Д. Полубояринова. – М. : Наука, 1978. – С. 111.
- ¹¹ Савицький В. Нагрудні хрести та підвіски з хрестами княжої доби у збірці Любомльського краєзнавчого музею / В. Савицький // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2014. – Вип. VIII. – С. 181–207.
- ¹² Корзухина Г. Ф. Древнерусские кресты-энколпионы... – С. 222.
- ¹³ Пастернак Я. Старий Галич. Археологічно-історичні дослідження у 1850–1943 рр. / Я. Пастернак. – Івано-Франківськ : Плай, 1998. – С. 233.
- ¹⁴ Рыбаков Б. А. Русские датированные надписи XI–XIV вв. / В. А. Рыбаков // Свод археологических источников. – 1964. – Вып. Е1-44. – С. 38.
- ¹⁵ Корзухина Г. Ф. Древнерусские кресты-энколпионы... – С. 199.
- ¹⁶ Власова Г. М. Бронзовые изделия XI–XIII вв. из села Зеленче / Г. М. Власова // Материалы по археологии Северного Причерноморья. – Одесса, 1962. – № 4. – С. 246–259.
- ¹⁷ Станчак Я. Збірка енкалпіонів з фондів Львівського історичного музею / Я. Станчак // Наукові записки Львівського історичного музею. – Львів, 1993. – Вип. 1. – С. 89.
- ¹⁸ Ягодина М. Хрести та іконки княжої доби із Західного Поділля / М. Ягодина // Studia archaeologica. – Львів, 1993. – № 1. – С. 68.
- ¹⁹ Олійник В. Знахідки давньоруських енкалпіонів на півдні Тернопільщини / В. Олійник, В. Олійник // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Львів, 2008. – Вип. 12. – С. 391.
- ²⁰ Пивоваров С. Середньовічне населення межиріччя Верхнього Пруту та Середнього Дністра (XI – перша половина XVI ст.) / С. Пивоваров. – Чернівці і Зелена Буковина, 2006. – С. 191.
- ²¹ Перхавко В. Б. Находки энколпионов на территории Югославии / В. Б. Перхавко // Советская археология. – 1984. – № 2. – С. 215.

- ²² Аулих В. В. О детинце древнего Галича / В. В. Аулих // Древнерусский город : материалы Все-союзной археологической конференции, посвященной 1500-летию города Киева. – К. : Наукова думка, 1984. – С. 12–14.
- ²³ Ширинский С. С. Кресты-энколпионы с обратной надписью как источник для истории церкви в Древней Руси // История и культура древних и средневековых славян : Труды VI Международного конгресса славянской археологии. – М., 1999. – Т. 5. – С. 13–141.
- ²⁴ Дончева-Петкова Л. Древнеруски кръстове-енколпиони от България / Л. Дончева-Петкова // Археология. – София, 1985. – Кн. I. – С. 40–55.
- ²⁵ Ауліх В. В. Звіт про польові дослідження Галицької археологічної експедиції Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові в 1981 році / В. В. Ауліх, Ю. В. Лукомський. – Львів, 1982. – С. 30.
- ²⁶ Ауліх В. В. Звіт про польові дослідження Галицької археологічної експедиції Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові в 1981 році... – С. 131.
- ²⁷ Ширинский С. С. Кресты-энколпионы с обратной надписью как источник для истории церкви в Древней Руси... – С. 140.

В статье рассматриваются пути проникновения в Галицко-Волынскую Русь одного из типов крестов-энколпионов, которые изготовлялись в Киеве в 1237–1240 годах. Автор делает предположение о налаживании их производства в Галиче.

Ключевые слова: археология, Галич, древнерусские памятники, кресты-энколпионы, Юго-Западная Русь.

The article reviews the ways of penetration into Galicia-Volyn Rus of one of the types of crosses-encolpion, which were made in Kyiv in 1237–1240. The author speculates about the origin of their production in Galicia.

Keywords: archeology, Galicia, Old-Rus, monuments, South-Western Rus, cross-encolpion.

УДК 94 (477.83/.86) XIX

Olga KORUNYAK

NATIONAL AND CULTURAL COOPERATION BARVINSKI BROTHERS WITH DNIEPER FIGURES IN THE 60–80-ies. XIX CENTURY

У статті розкриваються взаємозв'язки наддніпрянських діячів з братами Барвінськими упродовж 60–80-х рр. XIX ст. і зображається їх вплив на утвердження ідеї української національної єдності (соборності). Особливу увагу автор зосереджує на реалізації спільних наддніпрянсько-галицьких проєктів – заснуванні “Товариства імені Т.Шевченка”, виданні “Руської історичної бібліотеки”, “Історії Русі”, народовських часописів.

Ключові слова: взаємовідносини, консолідація, взаємні візити, Галичина, Наддніпрянська Україна.

In the period of ethnic Ukrainian lands were part of the Russian Empire and the Austro-Hungarian monarchy, where assimilation policy was conducted in the attitude to the local population. There were cultural relationships Among the means of mutual-knowledge and Ukrainian rapprochement on both sides of the Austro-Russian border that began installed since the 1820s. The urgency of this problem conditioned by the fact that it, firstly, has socio-political significance, is a definite step towards a deeper understanding of the role of cultural relations Galicians and Dnieper for strengthening the idea of Ukrainian Unification; secondly, in modern historical literature is not fully elucidated all aspects of national and cultural cooperation Barvinsky brothers from Dnieper figures in 60–80s of XIX century. The information about the relationship between Barvinskiy brothers from Dnieper hromadamen gleaned from the memories, correspondence contemporary figures, scientific papers of K.Studynskyi¹, E.Nahlik², O.Hryb³, I.Raykivskyi⁴ and others.

After the defeat of Cyril and Methodius Brotherhood, publication Valuev Circular 1863 and Ems decree in 1876 in the Russian Empire began a long period of counter, that were accompanied by reprisals against any revolutionary, opposition movements. Among the most hromadamen prevailed